

личности; опыт творчества; опыт коммуникаций) развития информационной культуры участников образовательного процесса в учебном заведении и уровни их сформированности.

Ключевые слова: обучение, учебно-воспитательный процесс, информационная культура, модель, общеобразовательное учебное заведение, информационно-образовательная среда.

SUMMARY

Dubinina O. Methodological study of constructing the model of development of information culture of the participants of the educational process in secondary schools.

The article clarified the concept of information culture and information culture of the secondary school students, revealed the concept of "cyber-bullying", which in the form of aggression involves violent acts with the aim of bringing harm or humiliation of the person using the information and communication tools, mobile phones, e-mail, social networks and the like; reasonable construction of the model of development of information culture of the participants in the educational process in secondary schools, namely solved its structural components (methodological and normative).

It was found out that the methodological basis of creation in secondary schools of a model of development of information culture of the participants of the educational process is a representation of the handling of the educational process in the GEI, which are clarified by allocating time characteristics of the control object. Also it is determined that the legal base of educational process management in the education institutions is a dynamic information system, which has external (global, national and regional) and internal components. Dynamism of the legal framework makes it necessary to develop activities and resources of the organization of information flows. The study is structured in the stages of formation of information culture of the participants in the educational process in the school. The conditions (understanding of the role of information in society, knowledge of information resources and commitment to their perception, the ability to search for information and select it from a variety of sources, the ability to analytical processing, use and creation of a new information, cyber-bullying prevention), components (the experience practice; the communicative experience of the person; the experience of creativity; communication expertise) of the development of information culture of the participants of the educational process at school and levels (high, good, medium, and low) and their formation are defined.

It is concluded that the creation and realization of the model of formation of the information culture of the participants of the educational process in the secondary schools is vital for our time and society. The realization of this model is possible in any education institution at any stage of development of the information educational environment.

Key words: education, educational process, information culture, model, general education institution, information and educational environment.

УДК 378.14+373.31

Іванна Іозіс

Миколаївський коледж бізнесу і права

Вищого навчального закладу Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ» У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Стаття присвячена аналізу й визначенню основних підходів до поняття «професійна культура» у сучасній науці. Проаналізовано основні наукові дослідження, пов'язані з даною темою. Розглянуто структуру професійної культури та її

особливостей залежно від обраної професії. Визначено критерії формування й рівні сформованості професійної культури в майбутніх фахівців. У статті вказано на особливе місце професійної культури у структурі загальної культури особистості та суспільства в цілому.

Ключові слова: культура, професійна культура, професійна мораль, професійна діяльність, особистість, система, соціальна група, суспільство.

Постановка проблеми. Початок нового тисячоліття характеризується стрімкими змінами в суспільному житті. Виникають нові ідеали та прагнення. Людство розвивається й удосконалюється. В основі цього процесу знаходиться особистість, від якої залежить результативність діяльності всього суспільства.

Сьогодні професійна освіта поступово перестає бути виключно процесом підготовки людини лише до професійної діяльності. Її призначення все більше полягає у виконанні певної сукупності гуманістичних завдань, формуванні й розвитку особистості, прищепленні загальної культури, духовності, морально-етичних принципів і тверджень. Це означає, що сьогодні суспільство вимагає від професійної освіти ефективної підготовки людини до успішного життя й діяльності у складних та динамічних умовах сучасного світу.

Успішність професійної діяльності значною мірою залежить від того, наскільки індивідуальні психологічні якості спеціаліста відповідають вимогам професії, наскільки повно особистість сприймає традиції, норми та правила поведінки в певній професійній сфері. Це дає підстави говорити про місце і значення професійної культури, шляхів її формування як важливого фактору розвитку та становлення професійних якостей особистості.

Аналіз актуальних досліджень. Феномен професійної культури досліджувався багатьма провідними фахівцями в галузі соціології праці, економічної соціології й соціології культури (Н. Б. Крилова, Н. П. Лукашевич, Д. Маркевич, Г. М. Соколова та ін.). Вивченню професійної культури майбутніх спеціалістів різних професій присвячені наукові праці Г. А. Балла, М. Г. Бойко, А. Г. Видри, А. В. Винеславської, Н. І. Волошко, Е. А. Климова, А. В. Просфори, В. В. Рибалки. Питання професійної культури знайшло відображення в наукових роботах В. П. Андрущенко, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, Н. Г. Ничкало, В. Ф. Орлова, С. О. Сисоєвої та інших.

Поняття професійної культури запропонував для наукового обігу і дав йому визначення Й. Ісаєв: «Професійна культура – спосіб творчої самореалізації особистості викладача в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на освоєння, передачу та створення педагогічних цінностей і технологій» [10, 34]. Систему формування професійної культури Й. Ісаєв розглядає в єдності взаємодіючих структурних і функціональних компонентів.

Розглядаючи професійну культуру як систему, Й. Ісаєв підкреслює, що це явище є системним утворенням, яке об'єднує в собі низку структурно-функціональних компонентів, що має власну організацію, вибірково взаємодіючи з довкіллям, і що володіє інтегративними властивостями цілого, незвідного до властивостей окремих частин [10, 36]. Із застосуванням цього терміна ми підкреслюємо необхідність саме тих знань, умінь, навичок, без володіння якими особа не здатна до виконання професійного обов'язку.

В. Гриньова розглядає професійну культуру як певний ступінь оволодіння професією, тобто певними способами та прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованої духовної культури особистості [6, 110].

Мета статті – проаналізувати й визначити основні підходи до поняття «професійна культура» у сучасній науці; визначити складові професійної культури майбутніх фахівців.

Методи дослідження: аналіз наукової та педагогічної літератури з проблеми дослідження, їх співставлення і порівняння.

Виклад основного матеріалу. Професійна культура – це інтегративне поняття, що відображає досягнутий у професійній діяльності рівень майстерності, означає творче ставлення до праці, здатність до прийняття рішень та їх оцінки одночасно з двох позицій – конкретно-технологічної та соціокультурної, формується на основі конструктивного поєднання професійної й соціальної компетентності [3, 325].

Н. В. Крилова дотримується думки, що професійна культура – це не лише вміння визначити й обрати кращу культурну норму, а прагнення використовувати нові культурні взірці. На її думку, професійна культура є станом постійного становлення власної культури та культурної ідентичності в освіті, що постійно змінюється [13, 205].

Є. Гармаш у своєму дослідженні виділяє три групи якостей особистості як виявів її професійної культури: етичні – професійно-етичні, професійні – індивідуально-професійні, цивільні [4, 7].

І. С. Сабатовська визначає професійну культуру з точки зору потреби суспільства в людях, які зайняті певною професійною діяльністю. Професійна культура є не лише важливим показником соціальної зрілості особистості, а й комплексом особистісних знань, умінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці [16, 207].

У структурі професійної культури можна виділити етичну, економічну, політичну, правову, інформаційну культуру, які природно з різним ступенем досконалості наповнюють зміст професійної культури представників різних професій. Але для представника певної професії

кожний із названих компонентів буде або відігравати вирішальну роль, або мати другорядне значення.

Існує декілька підходів до визначення сутності професіоналізму спеціаліста: особистісний, що заснований на визначенні професійно важливих якостей спеціаліста як суб'єкта праці; діяльнісний, що базується на виявленні закономірностей професійного росту через вивчення результативності його діяльності; цілісний, що заснований на взаємопов'язаному вивченні особистісного та професійного росту [14, 4].

Сприяння вдосконаленню культури майбутніх фахівців на основі збагачення соціокультурного досвіду людства є головним призначенням навчально-виховної діяльності.

На думку В. А. Семиченко, сутність процесу формування професійної культури полягає в тому, щоб допомогти майбутньому спеціалісту зрозуміти сутність обраної професії, її вимоги до виконання, цілі, зміст і функції професійної діяльності, можливі індивідуальні стратегії виконання професійних обов'язків, специфіку професійної майстерності та шляхи оволодіння нею, прийоми творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності [18, 114].

Формування професійної культури в умовах навчально-виховної роботи відбувається за такими напрямками: розвиток професійної індивідуальності, тобто оволодіння комплексом професійних знань, умінь і навичок, і виховання – залучення до соціокультурного досвіду професії та суспільства в цілому, визначення комплексу якостей, необхідних для розвитку професійної самосвідомості та творчої активності [9, 26].

Ефективними шляхами формування професійної культури майбутніх спеціалістів є організація цілісного навчально-виховного процесу і його орієнтація на розвиток усіх компонентів професійної культури; структурування змісту професійної підготовки на основі нерозривного зв'язку із засвоєнням соціально-гуманітарних та професійно-орієнтованих предметів; формування професійних якостей на основі поєднання технічних, інформативних та художньо-композиційних компетенцій. Серед важливих якостей високоефективної професійної підготовки студентів виділяють основні складові рівні професійної культури майбутнього спеціаліста, якими є: професійна грамотність, професійна компетентність, мотиваційно-ціннісний та емоційно-чуттєвий компоненти. Необхідно враховувати, що ці компоненти професійної культури в цілому взаємопов'язані, а міжкомпонентні зв'язки взаємообумовлені.

Професійна культура майбутнього спеціаліста повинна формуватися завдяки цілеспрямованому педагогічному впливові на особистість через розкриття можливостей студента, мотивів, професійно значущих якостей у процесі цілеспрямованої взаємодії на рівні «педагог – студент». Головним завданням професійної підготовки студентів є створення організаційних і

психолого-педагогічних умов для розвитку творчої особистості, суб'єкта власного життя, здатних на самостійне створення позитивних ідей, гуманне ставлення до людей.

Підвищення рівня професійної культури студентів має відбуватися шляхом механізму оптимізації їх взаємостосунків із викладачами завдяки реалізації особистісно-орієнтованої моделі взаємодії між ними, використання інтерактивних методів навчання. Освітній простір у цілому має стати джерелом саморозвитку й неперервного самовдосконалення майбутнього спеціаліста, природним наслідком якого будуть зміни в напрямі підвищення рівня його професійної культури.

Ю. К. Чернова відмічає, що сьогодні вимогою суспільства до спеціаліста є не професіоналізм, а професійна культура, оскільки зростаючий динамізм розвитку суспільства вимагає від людини високоякісного прогнозування й гуманістичної основи своїх дій, тобто вимагається високий професіоналізм на основі гуманізму, а це і є професійною культурою [19, 17]. Рівень професійної культури майбутніх спеціалістів знаходиться у прямій залежності від рівня їх професійної майстерності. Студент із низьким рівнем сформованості професійної культури є невідповідним до практичного виконання своїх професійних обов'язків, оскільки високий рівень професійної культури співвідноситься з високим рівнем професійної майстерності і сприяє підвищенню професійних якостей спеціаліста та в подальшому його конкурентоспроможності.

До структури професійної культури особистості майбутнього спеціаліста слід включити такі якості: здібності, характер, темперамент, емоції, волю, мотивацію, соціальні установки. С. Л. Рубинштейн зазначав, що здібності людини – це прояв її здібностей до навчання та праці. Воля у специфічному значенні цього слова, яка піднімається на рівень природних органічних умінь, пропонує існування суспільного життя, у якому поведінка людини регламентується моральністю і правом. Становлення волі – це становлення суб'єкта, здатного до самовизначення. Темперамент – це динамічна характеристика психічної діяльності особистості, що виокремлює її серед оточуючих і конкретним чином ставиться до неї. Знати характер людини – це означає знати її суттєві риси, через які визначаються її дії [15, 108].

Формування професійної культури передбачає виконання таких організаційно-педагогічних умов:

- планування структурно-функціонального процесу формування професійної культури (цілі, етапи, підходи, принципи, критерії, рівні та показники спрямованості професійної культури майбутнього спеціаліста);
- готовність педагогів до формування професійної культури студентів на основі інтеграції всіх видів культури;
- готовність студентів до сприйняття професійної культури.

Педагогічна технологія формування професійної культури майбутніх спеціалістів передбачає використання таких компонентів: організаційно-цільового, мотиваційно-ціннісного, професійно-культурологічного.

Організаційно-цільовий компонент передбачає вміння педагога поставити мету, визначити шляхи, методи, засоби формування професійної культури й послідовно здійснювати їх як реалізацію поетапних задач. Якісним показником сформованості цього компонента є вміння відстоювати власну позицію, критично мислити, здійснювати самовиховання.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає інтерес і позитивне ставлення до явищ культури; художню оцінку творів мистецтва та навколишнього життя, уміння перетворювати знання на твердження про необхідність формування культури спілкування; особисте ставлення до поведінки, вимог, учинків, дій, бажання усвідомити, у яких стосунках з оточуючими знаходиться людина, і відповідно до цього коригувати свою поведінку. Показником сформованості цього компонента є впевненість у необхідності самовиховання й самовдосконалення, соціально-ціннісні мотиви поведінки.

Професійно-культурологічний компонент передбачає наявність певного об'єму необхідних знань для оволодіння культурою міжособистісних стосунків. Основними показниками цього компонента є усвідомлення необхідності формування культури спілкування, розуміння її необхідності для повсякденного життя й забезпечення взаєморозуміння в майбутньому, створення позитивного мікроклімату в колективі.

Основи професійної й загальної культури закладаються всебічною підготовкою фахівця, що включає фундаментальну методологічну і світоглядну підготовку; широку гуманітарну підготовку; теоретичну й практичну підготовку з профільних дисциплін; творчу підготовку за фахом; підготовку в галузі науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи, формування навичок самостійної творчої діяльності.

До сучасного працівника висуваються такі вимоги: чітко уявляти собі моральний смисл, цінність, наслідки власної діяльності, мати цілісний світогляд, економічно, екологічно розвинене мислення, володіти культурою спілкування, знанням правової системи суспільства, навичками організації виробництва тощо.

Найбільш яскраво людина виявляється в діяльності з іншими під час виконання професійних обов'язків. Від культури поведінки, говоріння, слухання та мови часто залежать результати професійної діяльності. Саме в цьому аспекті можна говорити про професійну культуру, тобто про відповідність поведінки, говоріння, слухання, мови у професійній діяльності загальноприйнятим нормам і принципам, насамперед, моральним, а також вимогам, що висуваються саме до цієї професії.

Людина, займаючись певним видом діяльності, не тільки виявляє свої моральні якості, а і впливає через них на інших, йдучи до поставленої мети.

Є низка професій, представникам яких треба не тільки знати, а й діяти відповідно до моральних принципів, бо об'єктом їхньої діяльності є людина. Можна назвати професії лікаря, учителя, судді, священнослужителя. Ці професії виникли дуже давно, і з їх появою пов'язане поняття професійної моралі. І хоч деякі професії, скажімо, менеджера або маркетолога, з'явилися не так давно, проте успішність їх діяльності теж цілком залежить від дотримання ними моральних норм та принципів.

Професійна мораль – це те, що конкретизує загальнолюдські моральні цінності (норми, принципи, поняття) у конкретних професіях. Особливості професійної моралі вивчає професійна етика. Коли говорять про професійну етику, мають на увазі, що це такі моральні обов'язки, у яких відбивається ставлення представника певної професії до об'єкта праці, до колег за професією, до партнерів, до суспільства загалом. Це, насамперед, усвідомлення своєї моральної відповідальності й готовність виконувати свій професійний обов'язок [2, 210].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Професійна культура майбутнього спеціаліста – це не лише сума професійних знань, умінь та навичок, а й частина загальної духовної культури, яка проявляється у професійній компетентності, готовності до аналізу й оцінки професійно-етичних проблем, прийняття самостійних рішень, комунікативної майстерності, свідомої готовності до самоосвіти, саморозвитку, постійного професійного самовдосконалення. Формування професійної культури – це процес нерозривного зв'язку педагога та студентів на основі гуманізму, творчості та пошуку нових цілей і завдань, вирішення яких підвищує мотивацію майбутніх спеціалістів до досягнення нових вершин у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания : основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 238 с.
2. Баталов А. А. О некоторых моментах становления комплексного подхода к личности / А. А. Баталов // Проблемы личности : материалы симпозиума. – М., 1989. – 520 с.
3. Большой толковый словарь по культурологии / Б. И. Кононенко. – 2003.
4. Гармаш Е. Б. Формирование педагогической культуры будущего учителя : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Е. Б. Гармаш. – К., 1990. – 16 с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) : монографія / В. М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.

7. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института. – Воронеж : НПО «МОДЭК», 2004. – 752 с.
8. Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Зиятдинова Ф. Г. Социальные проблемы образования / Ф. Г. Зиятдинова. – М. : Издательство государственного гуманитарного университета, 1999. – 282 с.
10. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : [учеб. пособ.] / И. Ф. Исаев ; [Московск. пед. гос ун-т ; Белгородск. гос. пед. ин-т]. – М. ; Белгород : [б. и.], 1993. – 219 с.
11. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навчально-методичний посібник / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 2001 с.
12. Костенко Н. В. Ценности профессиональной деятельности / Н. В. Костенко, В. Л. Оссовский. – К., 1986. – 151 с.
13. Крылова Н. В. Культурология образования / Culturology of education // N. V. Krylova. – М. : Народное образование, 2000. – 272 с.
14. Куницкая Ю. И. Философско-теоретическое основание изучения педагогического профессионализма / Ю. И. Куницкая // Педагогика. – 2004. – № 6. – С. 21–25.
15. Основи практичної психології : підручник / В. Панюк, Т. Титаренко, Н. Чепелева. – К. : Либідь, 2001. – 394 с.
16. Сабатовская И. С. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И. С. Сабатовская // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.
17. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Санникова. – Одеса : Хорс, 1995. – 334 с.
18. Семиченко В. А. Пути повышения изучения психологии / В. А. Семиченко. – К. : Магистр-S, 1997. – 124 с.
19. Чернова Ю. К. Профессиональная культура и формирование ее составляющих в процессе обучения. – Москва – Тольятти : Изд-во ТолПи, 2000. – 163 с.

РЕЗЮМЕ

Иозис И. Понятие «профессиональной культуры» в современной науке.

Статья посвящена анализу и определению основных подходов к понятию «профессиональная культура» в современной науке. Проанализированы основные научные исследования, связанные с данной темой. Рассматривается структура профессиональной культуры и её особенностей в зависимости от выбранной профессии. Определены критерии формирования и уровни сформированности профессиональной культуры у будущих специалистов. В статье указывается на особое место профессиональной культуры в структуре общей культуры личности и общества в целом.

Ключевые слова: культура, профессиональная культура, профессиональная мораль, профессиональная деятельность, личность, система, социальная группа, общество.

SUMMARY

Iozis I. The Concept of Professional Culture in the Modern Science.

The article is devoted to the place of a professional culture in the modern science. The aim of the article is to analyze and to find main approaches to the term “professional culture” in a scientific world; to determine the constituents of a future professional’s culture. The phenomenon of professional culture was analyzed by many leading specialists in the sphere of sociology, economic sociology and sociology of culture (N. B. Krilova, N. P. Lukashewich, D. Markevich, G. M. Socolova). In the structure of professional culture it is

possible to select a culture ethics, economic, political, legal, informative, which naturally with the different degree of perfection fill maintenance of professional culture of the representatives of different professions. But for the representative of a certain profession each of the adopted components may play a decision role, or have a second-rate value. Under the criteria of forming of the professional culture of a specialist substantial signs which testify to achievement of that or other level of formation of professional culture of a specialist are considered. A level is a degree of formation of a professional culture, a certain result of development; criteria are measuring devices of levels. Between them dynamic connection is certain, if to expose it, it is possible to produce the most optimum system of criteria. Professional moral is the phenomenon that specifies common to all mankind moral values (norms, principles, concepts) in concrete professions. The features of professional moral are studied by professional ethics. When it is talked about professional ethics, we mean such moral duties, in which attitude of a representative of a certain profession is reflected toward the object, to the colleagues in a profession, to the partners, to society on the whole. Professional activity must be directed at the achievement of two aims: individual and public ones, which are in co-operation. It develops the business, and it assists development of the society. For the labor the person must get a good pay, be held in respect, and feel that people value his professional talent. Then a man will feel satisfied with life. And, on the opposite, dissatisfaction can result in subzero lines of the professional activity. Understanding it, many companies, firms, organizations take measures in relation to creation in the collectives of such moral psychological climate, which would be instrumental in professional growth of the workers, establishment of confiding relations, in intercourse between colleagues, attention to the official etiquette of the workers.

Key words: culture, professional culture, professional moral, professional activity, personality, system, social group, society.